

הרב משה שטערן
גאב"ר רעבדעצין - ניהייזל
כעל שו"ת "באר משה" ר"ח
ברוקלין נ.י.

חיוב תשובה לנכשל באיסור בטעות

כ"ה

נשאלתי מאחר שאכל כמסערה אחת הרכה הרכה פעמים, כי סמך עצמו על כעל המסערה וחויץ מזה על הרב המכשיר, אבל שוב נודע לו לראכונינו שאכל איסור גמור, וכמעט או ממש נו"ט, אם צריך כפרה ותשובה או הוי אנוס ואונס רתמנא פטריה.

השבותי, אם היה אנוס ממש היה מקום לפטרו [אבל אסורים שאכל אכל ועיין תשו' מהרש"ם ח"א סי' ק"פ], אבל עתה בזמנינו אין זה אנוס כלל, וקרוב לפשיעה או שונג יותר מלאונס, כי אחרי ששמענו הרכה מאורעות רעות בענינים אלו היה לו לרקרק יותר ויותר, ואיהו גרם לנפשיה מה שלא רדש וחקר ג"ה ירדני יראוי, וחייב לעשות תשובה ככל פרטיה ורקרוקיה של חיוב כעל תשובה אוכל נו"ט בפשיעות או עכ"פ בשונג.

(א) ידועים רכרי הפנמ"א (ח"ב סי' מ"א הובא בפ"ת סי' כ"ט וכרכ"ת שם אות ז' ומקומות שעליהם ציין לעיין) שנשאל באחר שאכל עוף ואח"כ מצא בו אחר מי"ח טריפות אם צריך כפרה על מה שאכל או לא. וב' ע"ז, לכאורה היה נראה להביא ראיה מראמרין נזיר (כ"ג ע"א) ולא ידע ואשם ונשא עונו, ומה מי שנחכון לעלות כירו כשר טלה ועלה כירו כשר חזיר כגון חתיכה ספק של שומן ספק של חלב, אמר קרא ונשא את עונו וכו'. מ"מ נראה דווקא התם שנולד הספק קורם שאכל, אבל אם נולד הספק ער אחר שאכל הוי אנוס ואונס רתמנא פטריה, וראיה דאמרין כביצה (כ"ה ע"א) אמר רמי בר אבא הפשט וניתוח בעולה וה"ה לקצבים, מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם כשר קורם הפשט וניתוח. וכתבו החוט' (בר"ה אורח ארעא) דוודאי ליכא איסור, דמנשחטה עומרת כחזקה היתר, מיהו אם נמצאת טריפה לאחר שיאכל הוא נענש כשונג ולא כאנוס שלא היה לו למהר כל כך. ש"מ דלאחר הפשט וניתוח הוי כאנוסים כיון דאין צריך לברוק אחר ח"י טריפות, ואונס א"צ כפרה, דומיא דאם שימשה שלא בשעת וסתה ומצאה אחר תשיש רם אפילו על עד שלו, דמקרי אונס ואינם צריכים כפרה, לא הוא ולא היא, כמבואר בס"ס קפ"ה, ה"נ כיון דהוי אנוס לא צריך כפרה וק"ל עכ"ל. ועיין בפרמ"ג (בפתיחה לסי' ל"ה בר"ה ועתה) מה שכ' ברכרי הפנמ"א, וכתשו' חמדת שלמה (חיו"ר סי' א') האריך מאור בשאלה זו דהפנמ"א והביא מכמה מקומות כראיות עצומות וכפלפול חריף מאוד.

(ב) וראיה גדולה מצאתי לרכרי הפנמ"א מתוס' יבמות (ל"ה כ' ר"ה ונמצאת מעוברת) שכ' בחולץ בתוך ג' חדשים איירי דאי לאחר ג' חדשים אמאי חייב קרבן כיון דרוכ נשים עוברין ניכר לשליש וזו הואיל ולא הוכר עוברת מאי הוה ליה למיעבד וכה"ג אמרין בשבועות (י"ח א') פרט לאנוס גבי שלא בשעת וסתה. וכתו"י (יבמות שם) כתבו: לאחר ג' חדשים לא מצי למימר תיבין בקרבן שהרי אנוס הוא אחרי שעשה כחקנת חכמים". ונראה שרכריהם שפה אחת הן, רביון ררוכ נשים עוברין ניכר לשליש ע"כ תיקנו חז"ל שאחר ג' חדשים אם לא הוכר העובר רשאי ליבמה, כי מה"ת אזלינן בחר רובא, וכוראי מי שסמך עצמו על מה שהתורה התירה אעפ"י שעיי"ז נכשל אין כאן טעות אלא אונס. ומצאתי בנוכ"י תנינא חיו"ר סי' צ"ו (ר"ה והנלע"ר) שכ' ליושב קושיא עצומה שהקשה הוא זצ"ל עפ"י הסבר זה ותמצא נחת. ומרכרי תו"י אלו ראיה גדולה לרכרי הנוכ"י ולרכרי הראשונים שעליהם סובכים רכריו שכל מקום שאדם :

עושה כתקנת חז"ל אם נמצא שעבר עבירה אונס הוא ופטור. (ועיין היטב בספרי תשו' באר משה ח"ב סי' ע"א וח"ג סי' קג"ה אות ג' ותמצא שם דברים המתנגדים קצת לאלו הדברים י"ש להשוותם עיש"ה). ומנשאת שלא ברשות ב"ר אלא בעוים וחייבין בקרבן עיין בחמדת שלמה (חיו"ד סי' א'), ובסוגי' דפסחים ושחטו ונמצא טריפה בסתר, וכן בנודע לו שמשכו בעלים את ידיעה ממנו או שנטמאו עיניו ש פילפול עצום כזה ע"ש לך נא ותתבשמ שם מתורתו תורת אמת בפיו.

ג) ודבר פלא מצאתי באשל אברהם (בטשאטש) או"ח סי' ל"ט שכ': תפילין שנמצאו פסולים למפרע י"ל דשייך בכך כעין מה שאמרו חז"ל מש"ה ברכ' ה' חילו וכו'. וכוונתו לגמר' קידושין (ס"ו ב'). אבל תימה איך למד מהתם להכא, התם גזיה"כ. ועוד הלא בנודע שהוא חלל אפילו גם אחר שנודע ועבר והקריב עבודתו כשרה כמו שכ' הרמב"ם פ"ו הל' ב' יאח המקדש הל"י. ואפשר דס"ל להא"א כהרשב"א בשם הרמב"ן (קידושין ס"ו ב') דאם נודע ועבר עבודתו פסולה דלא כהרמב"ן. ומצאתי להגבוא"א (תענית י"ז ב' ד"ה עוד נ"ל) שכתב ג"כ דאם נודע ושוב עבר עבודתו פסולה וחולק על התוס' (שם) ובהגהו' רש"ש תמה על הגבוא"א שנעלם ממנו דברי הרמב"ם (הנ"ל), ובאמת ממנו נעלם (ואפשר שעויין לא נרפס בימיו) דברי הגבוא"א (מכות י"א ב' ד"ה מאן דאמר) שהגבוא"ר בעצמו הביא דברי הרמב"ם אלו וחולק עליו והעלה שהתוס' (קדושין ס"ו ב') לא ס"ל כהרמב"ם. ואח"כ (בר"ה שוב) הביא דברי הרשב"א בשם הרמב"ן. (קדושין הנ"ל), וכן מצאתי בשעה"מ (פ"ו מהל' ביהמ"ק הנ"ל) שכ' להוכיח מהתוס' קידושין דלא ס"ל כהרמב"ם עיי"ש, וגם מתוס' כתובות (כ"ג ב' ד"ה עדי טומאה) מוכח דלא ס"ל כהרמב"ם. ועיין בקרן אורה (תענית הנ"ל וזבחים ט"ז א') וזבחי אפרים (זבחים שם) ובשיו"ק (ירושלים פ"ט דנזיר הל"א) ומה שכ' עליו בטל תורה (שם בהשמטה לנזיר) ועיין בשפ"א (תענית הנ"ל) וחי' על גליוני הש"ס תענית שנעלם ממנו כ"ז (ועיין בספרי באר משה תענית י"ז ב' ד"ה ועל מה).

ד) ובאמת ע"כ צ"ל דלא למד האשל אברהם מהתם רק כדרך אסמכתא ובררך רמז רמז לגמר' הנ"ל, ועיקר כוונתו דהלא אונס הוא, דהלא לקח תפילין מסופר כשר ומוחזק בכשרות ועשה ככל אשר מוטל עליו והניח תפילין וסוף נודע לו שפסולין הן, מה הי' לו לעשות, ואונס רחמנא פטריה (נרדים כ"ז א'). אבל פלא לי על הגאון זצוק"ל והלא אונס כמאן דעביר לא אמרינן (עיין ש"ך תו"מ סי' כ"א) ואיך כ' שיצא וקיים במשך כל הזמן מצות תפילין למפרע וזה תמוה. והגם שמצאתי כעין הא"א, אבל לאתר העיון באמת אינו רומה לו כלל. דהמחבר בשלחנו הטהור (סו"ל"ט ס"ג) פסק גר שחזר לדתו מחמת יראה כשר לכתוב תפילין והמג"א (שם) מחמיר. וכ' בחמד משה (סק"ג שם) ובקרב"נ (גיטין פ"ד סי' מ"ה אות ל') שאם מפחד שמא יהרגנו, ולכן אינו מניח תפילין אפילו בצנעא. חשיב בר קשירה וכשר לכתוב תפילין. הרי דע"י אונס חשיב בר קשירה, אבל זה טעות דבוראי האמת כמו שכ' הרשב"א הובא בפרמ"ג (כשפ"ד יו"ד סי' ב' בסופו) דגר שחזר לדתו מחמת פחד הריגה ישראל גמור הוא דכל שמחמת אונס מבטל מצ"ע ישראל כשר הוא. אבל אין לומר דמחמת אונס הוי כאילו מניח תפילין, רק פטור מחמת אונס, אבל למעשה אינו מקיים ואינו עושה המצ"ע רק בר קשירה נקדא, ופשוט. וגם י"ל בדינו של האשל אברהם שא"צ תשובה כי אונס גמור הוא דמי יחשוב שסופר מומחה ומוחזק בכשרות יכתוב שלא כדיון וגם אפשר שהסופר בעצמו אונס הי' דבר ולא דמי לדינו של הפנמ"א (ח"ג סי' ט') שהיצריך תשובה דכשאלתו בשוגג עשה שלא כדיון והניח תפילין של ראש שלא במקומו עיי"ש. ואין ענינינו רומה להא שהביא

לטעות כי כן דרך האנושי אבל תזקה כשרות בסופר חזקה גמורה היא עפ"י התורה וישפיר סמכין עלי' ואנוס הוא.

(ה) ואין לומר דמי שהניח תפילין פסולין באונס שפיר קיים מצ"ע דתפילין עפ"י הגמרא ברכות (ו' א') חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה. זה אינו דכבר כ' קמוח"ז מרן הח"ס זכ"ע (בנדרים כ"ז א' ד"ה ונראה קצת) דמימרא זו ס"ל כריש לקיש דס"ל אונסא כמאן דעביר עיי"ש וז"ל הח"ס שם: ונ"ל דינו של הרמב"ם ספ"ז דסנהדרין שהנתבע היה חייב לשבע ולפטור ואמר לשכנגדו השבע וטול וקבע זמן כך וכך ולבסוף נאנס יש כאן ג' סברות לד"ה דלא אמרינן דרחמנא פטריה אבדו זכויותיו של זה דהיינו לא יטול בשבועתו וגם חברו נפטר משבועה כלל, ולרבא אונס רחמנא פטריה עכ"פ ואין לפטור הנתבע בלי שבועה. אך אי נאמר עריין ישבע זה ויטול, זה תליא בפלוגתא ר' יוחנן ור"ל ר"י ס"ל אונסא כמאן דלא עביר פיר' כאילו לא היה שום דבר בעולם ויהיה כמקדמת דנא וזה ישבע ויפטור. ור"ל ס"ל כמאן דעביר כאלו קיים תנאו ובא בזמנו ועדיין נשבע ונוטל, וכדרך שאחז"ל חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה. ולזה ס"ל דהספן מחזיק בשכירתו אע"ג דלא עבר כלל ה"ל כאילו נסע בספינתו דכמאן דעביר דמי, והלכה כר"י דהוה כמקורם לכן בעובדא דהרמב"ם זה נשבע ונפטר ולא דישבע זה ויטול וחידוש זה קמ"ל הרמב"ם ספ"ו מסנהדרין ויליף לה הסמ"ג מירושלמי דוקא ולא משמעתינ דבשמעתין ס"ל כמאן דעביר דמי עכ"ל הח"ס, וע"ז כתבתי בספרי באר משה (חי' על מס' נדרים שם הנרפס אחר חי' ח"ס נדרים) וז"ל: אונסא דמיגליא שאני. כתב מרן הח"ס (בר"ה ונראה קצת) וז"ל, וכדרך שאחז"ל חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה. הרבר תמוה, דהלא אנן קיי"ל כר' יוחנן, אונסא כמאן דלא עביר דמי, כמו שכ' מרן הח"ס כאן והש"ך סי' כ"א (ובמקום אחר האדכתי מאוד בזה) וא"כ איך אפשר דסתמא דהש"ס (ברכות וי"ו ע"א) חשב לעשות מצוה ונאנס וכו' אתיא כר"ל, ובפרט בעל המאמר של וחשב אדם לעשות מצוה הוא רב אשי, דהלכה ככתרא. ובאמת כבר הקשתי כן, ומצאתי לפני זמן רב בספר ברכת אהרן (ברכות שם מאמר כ"ז) ובתשובתו אבני חפץ (סי' י"ז) שיחס בפשיטות מאמר זה לשיטת ר"ל, וזה מן הנמנע. ומלשון דבינו שכ' "וכדרך" שאחז"ל בולט בפשיטות שאינו ממש כר"ל, אלא "כדרך", ושמא משום שהם דברי אגרה אין להקשות סתירה ולא להביא ראיה. אבל לפענ"ד – אדרבה, רב אשי בעל המאמר חשב אדם לעשות מצוה ונאנס וכו' כאלו עשאה, במוחלט ס"ל כר' יוחנן, מדהדגיש מעלה עליו הכתוב "כאלו" עשאה, בכ"ף הדמיון, ולא אמר הכתוב חשבו לעשיה, ש"מ דאינו חשבו לעשיה (דלא כר"ל) אלא כאלו עשאה (וכר' יוחנן). כנ"ל בעזה"י, עכ"ל שם בחי' באר משה. ואח"כ מצאתי בתשו' קמוח"ז מרן הח"ס (חור"מ סי' א' ד"ה ולפי הנלע"ד) שכ' רבר נפלא מאוד ועפ"י דבריו הקדושים י"ל רבאמת נחשבי' לו כל הימים שהניח תפילין פסולין כאונס גמור כאלו הניח תפילין אבל אך ורק באונס גמור. וז"ל הח"ס (שם): ולפי הנלע"ד. דהרמב"ם חירש לן בכאן דין מחודש והנה מיירי בראובן שהי' חייב שבועה דאורייתא לשמעון ולפטור ועשו פשר ביניהם ששמעון יבוא ביום פלוני וישבע ויטול ואם לא יבוא לא די שלא יטול בשבועה אלא גם ראובן יפטור בלא שבועה ונאנס ולא בא ואי לאו דרחמנא פטריה אונס הי' אירך פטור בלא שבועה כלל אמנם השתא דאונס רחמנא פטריה יש להסתפק אם נאמר דה"ל כאלו בא ביומו ועדיין ישבע ויטול ויהי' כאלו נשבע ביום התנאי או נימא די לן שלא יפסיד משום דאונס רחמנא פטריה אבל לא ירוויח שהרי עכ"פ לא קיים תנאו אלא יהי' כמות שהי' קודם תנאו שאם ירצה אירך לשבע ולהפטר הרשות בידו ודין זה אינו מתבאר מש"ס דנדרים כ"ז ולא מדברי הרמב"ם פ"א ממכירה ובארנו הרמב"ם פ"ה פ"ה מסנהדרין שכתב כ' וישבע בשבועתו

חברו כמו שהי' קודם וכן כל כיוצא בזה ובמ"ש וסיים וכן כל כיוצא בזה בא לכלול
הך בבא דנשבע ונוטל וכמ"ש הש"ך סי' כ"א סק"ד וקאמר הרמב"ם שהי' כקודם
התנאי ור"ל שישבע אידך ויפטר ולא שישבע הוא ויטול וזה חידוש לא נודע לנו
מדבריו פי"א ממכירה אדרבא אמרו חז"ל מי שחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה
מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה הרי אמרי' דאונסא כאלו נעשה מעשה בפועל וקמ"ל
הרמב"ם דזהו מחסדי הבורא ית"ש על עושי דצונו אבל לא מעיקר הדין ועל זה כ'
הסמ"ג שזהו פלוגתא ר"י ור"ל בירושלמי ר"ל ס"ל אונסא כמאן דעביר דכיון
דפטרי' רחמנא ת"ל כאלו נעשה המעשה בפועל ובא ביום הראוי והרי היא מקודשת
וכן הספן כאלו העביר ספינתו ונוטל שכרו משלם וכן האשה שהי' לה לשמש אביו
ולהניק בנו הרי היא כאלו שמשתו והניקתו וה"ז מגורשת וכרשב"ג ולר"י אונסא
כמאן דלא עביר ר"ל נהי דרחמנא פטרי' מ"מ אינינו כמו שנעשה המעשה אלא כמאן
דלא עביר לא יחייבנו האונס ולא יזכנו אלא כמו שהי' קודם התנאי ואינה מקודשת
ולא מגורשת בע"מ שתשמישי ותניקי וכן הספן לא יפסיד משלו ולא יזכה במעותיו
של הלה. וקיי"ל כר"י לגביה ר"ל ומשום כן פסק הרמב"ם כנ"ל ולזה נתכוון ד'
הסמ"ג בלי ספק ומקום הניחו לי להתגדר בעה"י, עכ"ל מרן קמוח"ז הח"ס. ועפי"ז
י"ל לומר דגם במניח תפילין פסולין באונס גמור וכן בשאר מצות שעשאה באונס
גמור שלא כהלכתה מחסדי הבורא יתב"ש על עושי רצונו מעלה לו כאלו עשאה
בפועל ממש הגם שלא מעיקר הדין וזה דבר נפלא בעזה"ת ראויין הדברים לקמוח"ז
מרן הח"ס זכי"ע, ובזה יצאנו בס"ד ירי חובתינו בדין ושאלה מסובכת הזו שלא
נמצא בספרי רבותינו דור שלפנינו או עכ"פ לא מצאתי עד עתה..

ו) ועפ"י דברי הפנמ"א נפשט ספקתינו, דבודאי בימים קדמונים שהרב המכשיר
היה בר סמכא וידע שבנפשו יביא לחמו וטרח ויגע ועמל בעצמו לדקדק
ולחקור אחר כל מה שהי' מביאין במסערה ועיניו ולבו היה שם תמיד, וחוג' מזה
שמעולם לא נתנו השגחה רק לאיש מהימן שהי' ראוי לסמוך עליו אלא לפי שהוא
נוגע בדבר הוצרך השגחה בתור אין מזרזין אלא למזרז (מכות ב"ג א'), ובעל
המכשיר בעצמו ידע את אשר לפניו לעוררו ולעודרו על חובו, ובעל המכשיר
מעולם לא קיבל שכרו מבעל המסערה אלא מקהל העיר שבה המסערה היתה, אבל
עתה שהרבה פעמים אין בעל המסערה בר סמכא גמור, ובעל המכשיר מקבל שכרו
מבעל המסערה וירא לנפשו להטיל עול על בעל המסערה פן ואולי יחליפנו באחר
או לא ישלם לו שבר משלם, א"כ כמו הבעל המסערה נוגע בדבר להכניס במסערה
מכל הבא לירו בזול, גם בעל המכשיר נוגע בדבר לסגור עיניו כאלו כביכול לא
ראה מאומה כל הסומך על זה בלא שום חקירה ודרישה ובשט"ש אוכל שם אינו
אנוס כלל, רק יוחר קרוב לפשיעות ולשונוג מלאונס וצריך כפרה ותשובה גמורה.

ז) וכדברינו כן הוא, דהלא הדרכי תשובה (סי' ב' אות מ"ה) הביא מתשו' נאמן
שמואל (סי' י"ג) שכ' בשו"ב שנמצא שלא הרגיש בבדיקת הריאה
ובשחיטת התרנגול צדיקים כפרה על מה שאכלו ממנו עד עתה אעפ"י שהי' בשגגה.
והבעל דרכי תשובה כ' דלכאורה רבריו סותרים דברי הפנמ"א ולבסוף כ' שבאמת
אין כאן שום סתירה דהמעין בנאמן שמואל יראה שהעובדא שלו היה שהי' ניכר
לאנשי הקהל שהשו"ב ההוא אין יראת אלוקים בלבו ולא היה מוחזק בעינים לאיש
כשר אף קודם שנודע להם שאיננו מרגיש בסכין ובדיקת הריאה, ובכה"נ גם
הפנמ"א ס"ל דצריכין כפרה דאין כאן אונס כי לא היה לסמוך על בדיקתו עיי"ש,
וזה ממש כדברינו. (ולענין אוכל דבר איסור באונס גמור אם מחוייב בתשובה
עיין בתשו' ח"ס חאו"ח סי' ר"ב). [ועד בשחק נאמן שאחר"ז רב בשנת תשל"ו
יר' בס' מצאתי בתשו' פתחה אברהם ח"ב סי' ה' שרן על שאלה זו דתפילין

ח) ובענין זה עיין דברים שכתבתי בשנת תשי"ד על דברי קמוח"ז מרן הח"ס זכי"ע (חח"מ סי' כ"ט) בביאורי על ספר זוהר"ק להחשב"ץ ושוב נדפסו בשנת תשט"ז בסוף ספר זכרון למשה שהו"ל מחרש יעו"ש ויש לנו ראי' לרברי קמוח"ד מרן הח"ס מתוס' ישנים (יבמות ל"ה ב' הנ"ל) שכ' אלא מיירי תוך שלשה חדשים. ומזיד לא הוי "רסבור הוא שאינה מעוברת" וכו'. - ובשנת תשכ"א זכיתי לחי' ח"ס על י"ג סוגיות שנדפסו בירושלים שנת תש"ז ומצאתי בסוגי' י"ג בחי' ר"פ ספק אכל שקמוח"ז מרן הח"ס זכי"ע בעצמו מביא דברי השטמ"ק כתובות כ"ב שהבאתי שם ומפרש דבריו באופן נאה ומפרש שם (בעמוד קי"ג מעמודי הספר) שיטתו כמו שכתבתי שם בכונת רבינו ונתתי שמחה בלבי שזכיתי לבוון האמת, ואח"ז רב שנת תשל"ו מצאתי בתשו' מחזה אברהם ח"ב סי' א' שעמד על דברי הח"ס אלו ועי' שם שהניח דבריו בתימה.

פירות הנושרין להלכה :

- א) אכל עוף ונודע שהי' טריפה אם צריך כפרה (אות א, ב, ו, ז)
- ב) יבם שהמתין ג' חדשים בדין ויבמה ושוב נורע שהי' מעוברת (אות ב)
- ג): הניח תפילין ונמצאו פסולין (אות ג, ה)
- ד) מחסדי ה' שבאונס גמור מעלה לו כאלו עשאה המצוה בפועל (ה)
- ה) השנחה רזמנינו אינו כהשנחה רימים קרמונים (ו).

פירות הנושרין לחידושא :

- א) בהן חלל, אחר שנורע שהוא חלל, ועבר עבודה אם חילל (אות ג)
- ב) אם אונס כמאן דעביד דמי או לא (אות ד)
- ג) ביאור גמר' חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה (אות ה)
- ד) סמך על הבנתו ואכל חלב בטעות אם חייב חטאת (ראה אות ח)
- ה) ישוב נכון לדברי ת"ס התמוהים מאוד (כנ"ל).

שרים רדפוני חנם

דהע"ה אמר שרים רדפוני חנם ומרברך פחד לבי שש אנבי על אמרתך, וי"ל דאמרו רז"ל על מה דאיתא בפסוק עמון ומואב לא יבוא בקהל לך עמון ולא עמונית מואב ולא מואבית, ועוד איתא שתורה שבכתב נקרא על שם רבור ותורה שבע"פ נקרא ע"ש אמירה, ודהע"ה היה מזרע רות ורות. היתה מזרע המואבית והיה עליו נאמר עמון ומואב לא יבואו בקהל, וזה"ב שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבי תורה שבכתב עמון ומואב לא יבואו בקהל לך מזה פחד לבי, אבל שש אנכי על אמרתך דהיינו תורה שבע"פ שאמרו חכמים עמון ולא עמונית מואב ולא מואבית וא"ש.

(רבי יהושע כ"ץ זצ"ל - ראה להלן
 ימ' שנו)